

Michelle Perrot, *Moja povijest žena*

(prevela Vesna Čaušević Kreho),
Zagreb: Ibis grafika, 2009., 221 str.

U redcima koji slijede bit će predstavljeno djelo *Moja povijest žena*, no na samom početku postaviti ćemo pitanje - možemo li uopće govoriti o povijesti žena; imaju li žene povijest? Isto pitanje postavila je sebi i autorica Michelle Perrot na početku svojeg bavljenja poviješću žena pa je tako nazvala i svoj prvi kolegij iz ženske povijesti „Imaju li žene povijest“. Inače je autorica, kako sama kaže, do povijesti žena dospjela baveći se radnicima u štrajku za svoju doktorsku tezu na Sorboni te sudjelujući u svibanjskim nemirima u Parizu 1968. godine. Danas je profesorica emerita na *Université Paris VII – Denis Diderot*.

Autorica je u ovom djelu prikazala razvojni put povijesti žena. Povijesti o kojoj se govori i piše zadnjih tridesetak godina, a koja je u tom vremenskom rasponu promijenila kako predmete svog bavljenja tako i stajališta, primjerice od povijesti tijela prešlo se na povijest žena u politici i stvaranju. Autorica je djelo grupirala po poglavljima „Šutnja i izvori“, „Tijelo“, „Duša“, „Rad i stvaranje“ te „Žene u javnom prostoru“ koje nam predstavlja na temelju najšireg prostorno-vremenskog opsega, no najviše je primjera iz povijesti suvremene Francuske. Mekoukoričenu knjigu od 221 stranice uredila je Saša Krnic, a hrvatskoj je čitalačkoj publici predstavljena zahvaljujući prijevodu s francuskog Vesne Čaušević Kreho.

U prvom poglavlju pod nazivom „Pisati povijest žena“ (5. -41. str.) autorica nam nastoji približiti poteškoće s kojima se suočavaju svi koji bi htjeli pisati o nekoj temi iz povijesti žena jer, naime, izvori o njima šute. Međutim, spolni nesrazmjer izvora ovisi o epohama pa tako u 18. i 19. stoljeću kada povijest postaje znanstvenija i ženama se posvećuje više mjesta. Nadalje, autorica postavlja pitanje - kako je rođena „povijest žena“? Bilo je to u vremenima kada je povijest nastojala obnoviti vezu s antropologijom pa se na taj način ponovno otkrila obitelj i uloga žene u njoj. Također, sve veća prisutnost žena na sveučilištima i školama pogodovala je da se 1960-ih u Velikoj Britaniji i SAD-u, a desetljeće kasnije i u Francuskoj počne govoriti o „povijesti žena.“ Sljedeće pitanje koje autorica postavlja je - gdje se sve mogu pronaći podaci o ženama? Pa tako saznajemo da državni arhivi u Francuskoj čuvaju poneki policijski ili sudski spis u kojima se žene spominju u kontekstu prepirki. Podacima o ženama bogatiji su privatni arhivi koji čuvaju njihove autobiografije, intimne dnevničke i

prepiske. S time da je malo ženskih autobiografija jer je ženski moto kroz povijest bio „moj život ništa ne vrijedi,“ a više su pisale memoare svoga doba u kojima su najvećim dijelom spominjale velike muške ličnosti. Najviše podataka o ženama nekog doba moguće je saznati iz njihovih pisama jer su žene (majke) bile autorice obiteljskih pisama, uz napomenu da su sačuvana pisma odraz razmišljanja i načina života jednog povlaštenog dijela žena kojima su pisanje i pisma bili dostupni. Pregledavajući knjižnične kataloge autorica je zaključila da su žene autorice religijskih i imaginarnih tekstova - propovijedi, meditacija, poezije i romana. Iz toga se da zaključiti da su žene takva djela stvarale u samostanskim internatima odnosno salonima. U knjižnicama se nalaze i novine i časopisi čijim pregledom je moguće zaključiti da su njih žene manje čitale zbog njihove političke tematike koja je bila namijenjena prvenstveno muškarcima. Žene su više čitale kuharice, bontone, pedagoške knjige, modni tisak i romane. Feministički tisak pojavio se s pojavom prvih novinarki, 1830-ih godina, koje su tražile građanska prava i slobode, dok se već 1848. godine popis proširuje pa tako žene traže pravo na rad, jednakost plaća za žene i muškarce te pravo glasa. Osim francuskih knjižnica autorica spominje neke specijalizirane knjižnice po Europi u kojima se čuvaju vrijedni izvori za istraživanje povijesti žena pa tako spominje knjižnice u Amsterdamu, SAD-u te u skladu s vremenom moderni *cyber-* muzej povijesti žena. Također, spominje najnovija istraživanja „prvobitne žene“ koja provodi Claudine Cohen na temelju pečinskih freski i pretpovijesnih predmeta.

U drugom poglavlju autorica progovara o „Tijelu“ (41.-93. str.) uhvaćenom u koštac s promjenama vremena. Prije 20. stoljeća malo je govora bilo o djetinjstvu djevojčica. Djetinjstvo se najčešće doživljavalo kao bespolno, bilo dječak bilo djevojčica označavani su samo riječju dijete. Što se tiče rađanja djevojčica, one su uvijek bile manje željene stoga je i praksa čedomorstva djevojčica stara praksa. Ono što se zna vezano uz djetinjstvo djevojčica jest da je njihovo školovanje zaostajalo za školovanjem dječaka i zapravo ih se više odgajalo nego podučavalo. Također, vrlo se rano uspostavljala veza između ženske djece i religije, pobožnost je vrlo rano postala habitus za žensku djecu. Međutim, treba napomenuti da se položaj mladih djevojaka razlikovao ovisno o tome jesu li pripadale aristokratskom, građanskom ili pučkom sloju. U zapadnjačkim društvima razdoblje puberteta kod djevojčica nije dovoljno slavljeno jer se ženska krv smatrala nečistom. Tek 1970-ih godina majke su počele govoriti o mjesečnici i pojavile su se prve reklame o ulošcima. Što se tiče ženske nevinosti nju je Crkva uzdigla na najveću razinu, stoga je najveća opasnost koja je prijetila djevojkama bilo silovanje koje se međutim kao zločin počinje tretirati tek od 1976. godine. Ključ ženskog položaja bio je brak i to sve do 20. stoljeća onaj ugovoreni, kada se javlja sve više

slučajeva braka iz ljubavi. Udana žena često je bila pravno, spolno i ekonomski podčinjena. Kraj ženskosti u 19. stoljeću smatrana je menopauza nakon čega je važnost žene dolazila do izražaja samo u obiteljskoj usmenoj predaji, dok su veliki pogrebi i dalje bili rezervirani samo za muškarce. Posebnu pozornost unutar ovog poglavlja autorica je posvetila ženskoj kosi kao sublimatu zavodljivosti. Udane žene morale su biti pokriveno odnosno u 19. stoljeću „fine“ su žene kosu morale imati svezanu u pundu. Zanimljivo je pitanje skraćivanja kose u žena do kojeg ako bi došlo bio bi to znak sramote, a tek u 19. stoljeću ruske su studentice skraćivanje kose promovirale kao znak emancipacije. Također, u ovom poglavlju riječ je i o materinstvu odnosno borbi žena da kontroliraju rađanje. Tako se 1970-ih godina unutar Pokreta za oslobađanje žena počinje progovarati o problemima kontracepcije i pobačaja.

Imaju li žene dušu? – pitanje je kojim nas autorica uvodi u poglavlje o ženskoj „Duši“ (93.-125. str.) U ovom poglavlju autorica ističe razliku između katolkinja, protestantkinja i Židovki. Navodi da su se Židovke bavile obitelji, protestantkinje znanošću, a katolkinje vjerom. U protestantskim zemljama žene su u velikoj mjeri bile pismene isto kao i Židovke i upravo zbog toga i emancipiranije od katolkinja. Ipak sustavno školovanje žena u osnovnom obrazovanju započelo je 1880-ih, u srednjem 1900-ih dok su na sveučilišta žene ušle između dva rata. Nezaobilazno pitanje unutar ovog poglavlja jesu vještice. Ako se na početno pitanje „imaju li žene dušu?“ odgovori potvrdno, pitanje koje iz toga slijedi jest – „jesu li žene sposobne za stvaranje?“ Opće prihvaćen odgovor na to pitanje glasilo je da žene nisu sposobne za stvaranje i da nikada nisu stvorile remek-djela osim u pletenju i tkanju. Kako je već spomenuto, što se pisanja tiče, ono je bilo ograničeno na sferu privatnih pisama. Tek u 19. i 20. stoljeću žene su osvojile književnost i to osobito roman. Dok je žena filozofa i dalje vrlo malo. Žene slikarice slikale su negdje u kutu ateljea, zato je ženama bilo lakše raditi za nekog znamenitog čovjeka ili se posvetiti primjerice, fotografiji. Skladateljice su isto bile rijetke i zaboravljene. No, u današnje vrijeme upravo su žene glavne konzumentice umjetnosti.

Sljedeće poglavlje posvećeno je „Ženskom radu“ (125.-159. str.) Žene su oduvijek radile, samo što njihov rad dugo nije bio plaćen niti vrijedan. Među poslovima koje su žene obavljale najmanje saznanja danas imamo o seljankama, poneko nam dolazi od etnologa. Saznanja o seljankama dolaze nam u ratnim vremenima kada u nedostatku muškaraca preuzimaju glavnu riječ u obiteljima. U 20. stoljeću na selu se javlja problem nedostatka žena koje su otišle u gradove, a da bi se vratile na selo gospodarstva će morati biti komfornija, a obitelji prestati biti patrijarhalne. Dugo vremena glavni sektor zapošljavanja bile su sluškinje, no nakon 1914. godine

sve ih je teže naći jer su se pojavile druge mogućnosti zaposlenja primjerice u bolnicama ili tvornicama. Nakon što su žene počele raditi u tvornicama javlja se problem kako pomiriti kućanske poslove s dugotrajnim boravkom u tvornicama. U početku žene su se najviše zapošljavale u tekstilnoj industriji dok između dva rata počinju biti prisutne u svim vrstama industrija. Mehanizacija i feminizacija išle su ukorak pa tako žene postaju uredske namještenice, poštanske službenice, bolničarke, a onda s vremenom i liječnice (specijalizirane većinom za ginekologiju), pravnice, učiteljice, profesorice. Što se tiče plaćanja žena učiteljice su bile relativno ravnopravne u primanju plaća sa svojim muškim kolegama, dok se na ostalim poslovima ženska nekvalificiranost koristila kao izgovor za slabije plaćanje žena. S muškog gledišta idealno zanimanje za ženu bila je gluma budući da žene znaju iskazati emocije, pretvarati se, posuđivati glas i tijelo drugima, ali tanka je linija između čestite i nečestite žene. Zanimljiv je podatak da je ples u početku bio rezerviran isključivo za muškarce da bi s vremenom postao žensko područje.

U posljednjem poglavlju riječ je o „Ženama u javnom prostoru“, (159.-186. str.) koje su bile mogućnosti javnog djelovanja žena, s obzirom da je dugo smatrano da biti javni muškarac znači čast dok biti javna žena znači sramotu, bludnicu. Iako se uz žene veže pojam statičnosti i one su u svim vremenskim razdobljima putovale, iako im je za to trebalo više opravdanja nego muškarcima i iako njihova putovanja nisu bila toliko pustolovna kao putovanja muškaraca. Povijesno gledajući svaki događaj postavljao je pitanje odnosa među spolovima. Razdoblje između dva rata kada su žene u velikoj mjeri preuzele poslove muškaraca bilo je za njih važno, no najvažniji događaj za žene bila je slobodna kontracepcija. Oblici kolektivnog djelovanja koji su pristajali ženama bile su pobune oko oskudice hrane te razne udruge i društvene aktivnosti gdje su mogle biti korisne. Politika je za žene kako kaže autorica bila zabranjeni grad zbog straha od prikrivene moći Crkve koja bi se preko žena ostvarila. Na samom kraju poglavlja autorica se osvrće na feminizam/feminizme. Saznajemo tako da je tu riječ prvi upotrijebio Alexandre Dumas 1872. godine kako bi definirao bolest muškaraca koji su bili toliki mekušci da su branili preljubnice umjesto da su osvetili svoju čast. Danas feminizam u najširem smislu riječi označava one žene i muškarce koji se izjašnjavaju i bore za jednakost spolova. Osnovni zahtjevi feministica kroz povijest bili su pravo žena na znanje, pravo na rad i plaću, stjecanje građanskih i političkih prava.

Na samom kraju autorica nabraja teme kojih se nije dotakla poput delinkvencije i kriminaliteta, hendikepiranih žena, žena u ropstvu i Holokaustu. Također kaže, i sama svjesna onoga što bi se djelu dalo prigovoriti, da je govorila prvenstveno o suvremenoj povijesti, a jednim manjim dijelom se dotakla ranijih povijesnih razdoblja. Uz

to najvećim se dijelom koncentrirala na prostor Francuske, manjim dijelom na prostor Zapadne Europe, a da gotovo ništa nije govorila o ostalim dijelovima svijeta. Ako iscrpnija prostorno-vremenska istraživanja koja su potrebna ovom djelu, a kojih je i autorica svjesna, shvatimo kao smjernice za buduća istraživanja moramo reći da je autorica u ovom djelu postavila pitanja identiteta, te razlike i hijerarhije među spolovima i utoliko je djelo korisno svima koji žele saznati neke odgovore na ta pitanja do kojih je autorica došla istraživanjima.

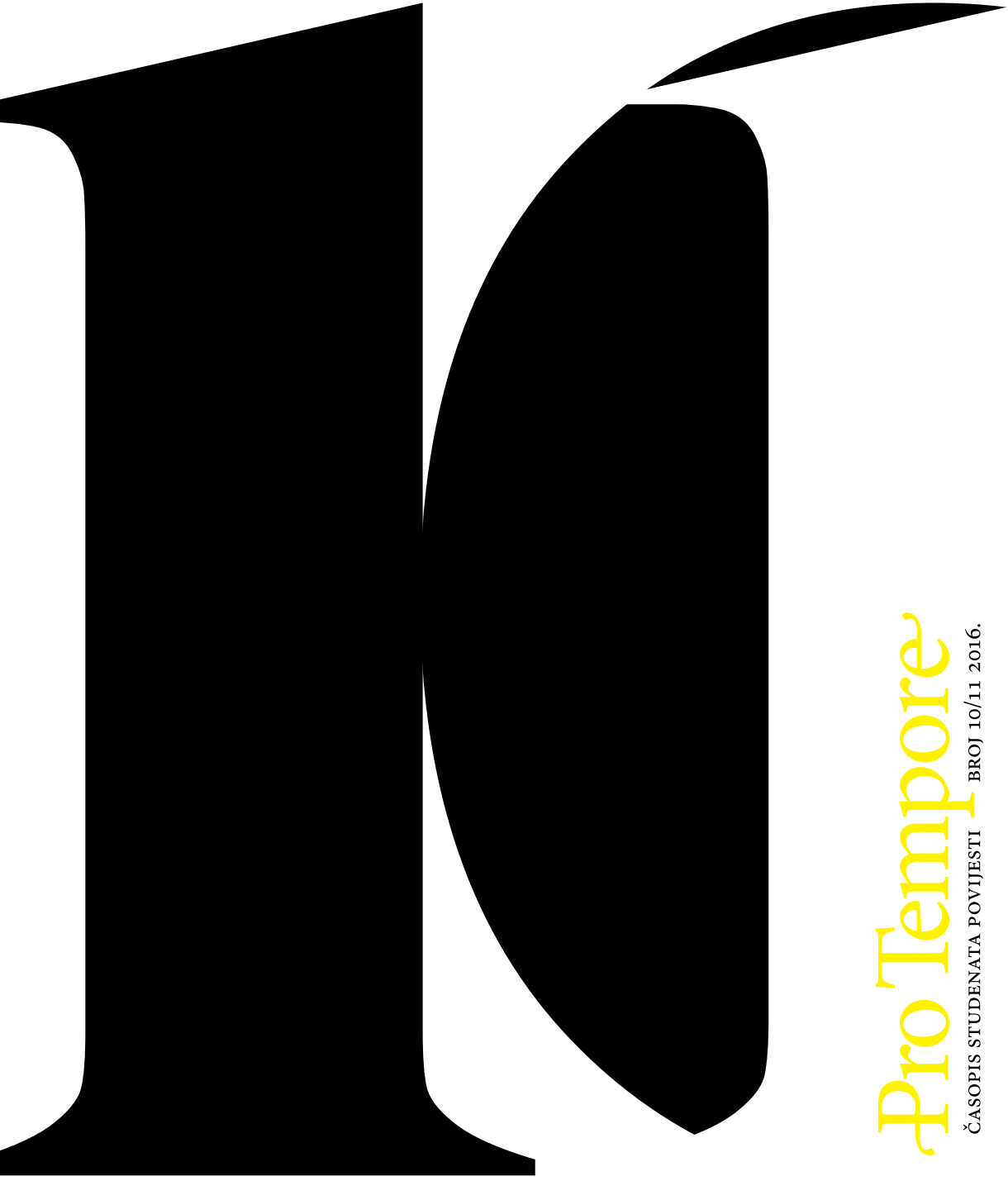
— **Andreja Talan** [povijest]

Michel Pastoureaux, *Plava, istorija jedne boje*

(s francuskog preveo Milan Komnenić),
Beograd: JP Službeni glasnik, 2011., 205 str.

Plava, istorija jedne boje (orig. *Bleu. Histoire d'une couleur*, Paris, Le Seuil, 2000.) naziv je novog prevedenog djela Michela Pastoureauxa, jednog od vodećih francuskih stručnjaka za pomoćne povijesne znanosti. Autor je svoje obrazovanje stekao na poznatoj *l'École des chartes*, nacionalnoj ustanovi za paleografiju i arhivistiku. Tijekom svoje dugogodišnje karijere, bio je ravnatelj *l'École des hautes études en sciences sociales* i *l'École pratique des hautes études*, a postao je i član francuske Akademije. *Plava, istorija jedne boje*, tek je jedno u nizu djela koja obrađuju problematiku simbolike u srednjem vijeku, kao što su *Figures et couleurs: études sur la symbolique et la sensibilité médiévales* (Paris, Léopard d'or, 1986.) te *Une histoire symbolique du Moyen Âge occidental* (Paris, Le Seuil, 2004.). Knjiga je tematski strukturirana u četiri velika poglavlja, u kojima je glavni fokus na kronološkom iznošenju povijesti plave boje (od samih početaka civilizacije do današnjeg doba), a kojoj se pristupa interdisciplinarno te se stavlja u kontekst onodobnih društvenih prilika. Potrebno je naglasiti da je ovo djelo komplementarno s drugom Pastoureauxovom knjigom *Noir: l'histoire d'une couleur* (Paris, Le Seuil, 2008.), u kojoj kronološki donosi povijest i simboliku crne boje. Znanstveni aparat djela sastoji se od *Bibliografije* (172-181) i *Napomena* (182-205).

U uvodu pod naslovom *Boja i istoričar* (7-11) autor iznosi tri vrste problema ovakvog istraživanja koja se događaju povjesničaru pri promatranju boje kao zasebnog povijesnog predmeta. Prva su vrsta dokumentarni, jer se boje ne vide u svom prvotnom stanju, nego

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI - BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
Godina VIII, broj 10-11, 2016.

Glavni i odgovorni urednik

Tomislav Brandolica

Zamjenik glavnog urednika

Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo

Tomislav Brandolica, Marta
Fiolić, Kristina Frančina, Marko
Lovrić, Valentina Nedeljko, Nikola
Seiwerth, Filip Šimetin Šegvić

Urednici pripravnici

Zvonimir Plavec, Vjenceslav
Rupčić, Porin Šćukanec Reznicek

Redakcija

Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Valentina Nedeljko, Zvonimir
Plavec, Vjenceslav Rupčić, Nikola
Seiwerth, Porin Šćukanec Reznicek,
Filip Šimetin Šegvić

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Tomislav Galović
dr. sc. Ivo Goldstein
dr. sc. Iskra Iveljić
dr. sc. Tvrtko Jakovina
dr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Drago Roksandić
Marie Scatena, MA
akademik Arnold Suppan
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ Šoljan

Lektura i korektura

Gabrijela Detelj
Marta Fiolić
Ana Jelić
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić

Dizajn i priprema za tisak

DZN studio

Prijevodi s engleskog jezika

Tomislav Brandolica
Tina Miholjančan, prof.
Marija Marčetić
Ivan Markota
Krešimir Matešić
Judita Mustapić
Kristina Videković

Prijevodi s njemačkog jezika

Mirela Landsman Vinković
Filip Šimetin Šegvić
Azra Plićanić Mesić

Prijevodi s francuskog jezika

Jasna Čirić, prof.
Marta Fiolić
Marija Galić
Tea Šimičić

Prijevodi s talijanskog jezika

Tihana Filipčić
Loretta Lanča

Izdavač

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb

Tisak

Mediaprint – Tiskara Hrastić

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja
uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su omogućili:

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
Studentski zbor
Sveučilišta u Zagrebu

Privatne donacije:

Vesna Miović, I. P., M. Č.

Redakcija časopisa Pro tempore
svim se donatorima iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci!

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
tomislav.brandolica@gmail.com